

UN TEZAU DE DENARI DIN VREMEA FLAVILOR DESCOPERIT LA ADAMCLISI

RADU OCHEȘEANU

I. Dinu, entuziast popularizator al antichităților de la Tropaeum Traiani¹, a oferit cabinetului numismatic al Bibliotecii Academiei un număr de monede antice și bizantine „găsite în împrejurimile localității Adamclisi”². Deși inventarul colecțiilor cabinetului numismatic nu conține și alte informații asupra condițiilor de descoperire, pentru monedele antice s-a acreditat, în literatura numismatică, părerea că acestea reprezintă „un tezaur format din 118 monede de bronz din secolul al IV-lea e.n.”³. De fapt, înregistrarea 1315/1957 din inventarul colecțiilor unde se citește „118 monede de bronz din epoca lui Constantin cel Mare”⁴ este eronată. În realitate, în lotul de monede antice se află doar vreo 30 de bronzuri din secolul al IV-lea e.n. Cu excepția unui grup de 36 monede romane de argint republicane și imperiale din secolul I e.n. care, în condițiile unei frecvențe foarte scăzute a descoperirilor izolate din aceste categorii de material monetar în Dobrogea⁵ în raport cu restul monedelor adunate de I. Dinu, formează prin structură și compoziție, cu siguranță, un tezaur⁶, celelalte monede sînt fie bronzuri din secolul I e.n., fie monede de argint din secolele II—III e.n., cele mai timpurii datînd din vremea împăratului Commodus⁷.

¹ I. Dinu, *Ruinele romane de la Adamclisi*, Constanța, 1928.

² *Biblioteca Academiei Române, cabinetul numismatic, registrul colecțiilor 1918—1962, inv. 1315/1957 pentru monedele antice și inv. 1315/1957 pentru monedele bizantine.*

³ Bucur Mitreari, *SCIV*, 9, 1958, 1, p. 155, nr. 25.

⁴ *Biblioteca Academiei Române, cabinetul numismatic, registrul colecțiilor 1918—1962, inv. 1315/1957.*

⁵ R. Ocheșeanu, *Pontica*, XIX, 1986, p. 75—85, pentru monedele republicane și R. Ocheșeanu, Gh. Papuc, *BSNR*, LXXVII—LXXXIX, 1987, p. 138 pentru denarii iulio-claudici.

⁶ În sprijin vin și cele două tezaure din nordul Dobrogei, Tulcea și Babadag, cu aceeași structură.

⁷ R. Ocheșeanu, *Catalogul descoperirilor monetare de la Tropaeum Traiani*, în mss.

Cum în lipsa unor informații mai circumstanțiate asupra condițiilor de descoperire orice alte argumente teoretice care ar fi aduse în sprijin sînt, de fapt, sterile, preferăm să dăm mai jos catalogul monedelor romane republicane și imperiale, care, considerăm că formează un depozit monetar descoperit în împrejurările comunei Adamclisi.

P. MAE ANT M. F.

RRC, p. 279, nr. 249, 1, Roma, a. 132 î.e.n.

1. Denarius ← 3,75 g, 17,5 mm.

L.LIC. CN. DOM și asociații.

RRC, p. 298 nr. 282, 5, Narbo, a. 118 î.e.n.

2. Denarius serratus ↗ 3,57 g, 20,5 mm.

Q. TITI

RRC, p. 344, nr. 341, 1, Roma, a. 90 î.e.n.

Av. signum incussum.

3. Denarius ↑ 3,50 g, 17 mm.

C. VIBIVS C. F. PANSA

RRC, p. 346, nr. 342, 5 tip general, Roma, a. 90 î.e.n.

4. Denarius. ↑ . 3,20 g, 18 mm.

L. RVBRI DOSSENI

RRC, p. 362, nr. 348, 3, Roma, a. 87 î.e.n.

5. Denarius. ↑ . 3,48 g, 16,5 mm.

L.C. MEMIES L.F. GAL

RRC, p. 363, nr. 349, 1, Roma, a. 87 î.e.n.

Av. signi incussi.

6. Denarius. ↘ . 3,43 g, 17 mm.

GAR, OGV, VER

RRC, p. 366, nr. 350 A, 2, Roma, a. 86 î.e.n.

Av. signi incussi.

7. Denarius. ↓ . 3,40 g, 19,5 mm.

C. NORBANVS

RRC, p. 372, nr. 357, 1 b, Roma, a. 83 î.e.n.

Av și rv. signi incussi.

8. Denarius. ↘ . 3,32 g, 18 mm.

C. PISO L. F. FRVGI

RRC, p. 435, nr. 1 b, tab. XLIII, 7, Roma, a. 67 î.e.n.

Av. marca de control [E] în față; rv. virf de săgeată.

9. Denarius. ↓ 3,50 g, 17 mm,

RRC, p. 435, nr. 1 b, tab. —, Roma, a. 67 î.e.n.

Av. marcă de control în spate M, în față E; rv. ?, legenda

C. PISO FRVG

Av. signum incussum.

10. Denarius. ↓ . 3,45 g, 19 mm.

C. MEMMI C. F

RRC, p. 451, nr. 472, 1, Roma, a. 56 î.e.n.

Rv. signum incussum.

11. Denarius. ↓ . 3,70 g, 19 mm

BRVTVS

RRC, p. 455, nr. 433, 1, Roma, a. 54 î.e.n.

Av. și rv. signi incussi.

12. Denarius. ↘ . 3,37 g, 16,5 mm.

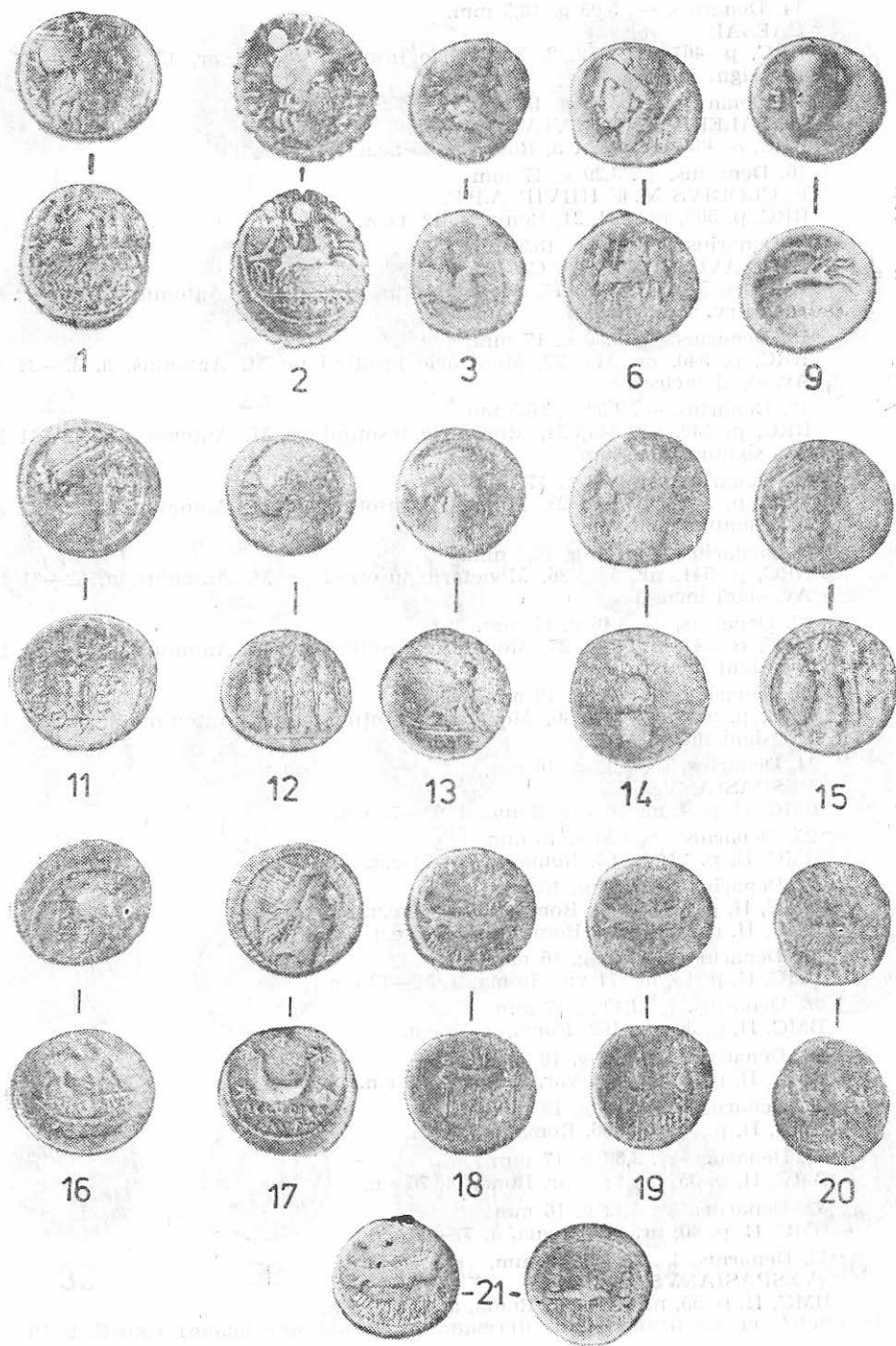
T. CARISIVS IIIVIR

RRC, p. 475, nr. 464, 1, Roma, a. 46 î.e.n.

Av. și rv. signi incussi.

13. Denarius. ↘ . 3,36 g, 17 mm.

RRC, p. 475, nr. 464, 2, Roma, a. 46 î.e.n.

Pl. 1. Denari romani republicani din tezaurul de la Adamelisi

14. Denarius. ← . 3,05 g, 18,5 mm.

CAESAR

RRC, p. 467, nr. 452, 2, Monetărie însoțind pe Caesar, 13 iulie 48—47 î.e.n.
Av. signi incussi.

15. Denarius. ↑ . 3,20 g, 18 mm.

L. VALERIVS ACISCVLVS

RRC, p. 483, nr. 474, 1 a, Roma, a. 45 î.e.n.

16. Denarius. ↓ . 3,29 g, 17 mm.

P. CLODIVS M. F. IIIIVIR A.P.F.

RRC, p. 505, nr. 494, 21, Roma, a. 42 î.e.n.

17. Denarius. ↗ . 3,81 g, 18,5 mm.

ANT. AVG. IIIIVIR R.P.C.

RRC, p. 540, nr. 544, 17, Monetărie însoțind pe M. Antonius, a. 32—31 î.e.n.
Av. și rv. signi incussi.

18. Denarius. ↓ . 3,50 g, 17 mm.

RRC, p. 540, nr. 544, 22, Monetărie însoțind pe M. Antonius, a. 32—31 î.e.n.
Av. signi incussi.

19. Denarius. → . 3,52 g, 16,5 mm.

RRC, p. 540, nr. 544, 24, Monetărie însoțind pe M. Antonius, a. 32—31 î.e.n.
Av. signum incussum.

20. Denarius. ↓ . 3,33 g, 17 mm.

RRC, p. 541, nr. 544, 25, Monetărie însoțind pe M. Antonius, a. 32—31 î.e.n.
Av. signum incussum.

21. Denarius. ↓ . 3,83 g, 16,5 mm.

RRC, p. 541, nr. 544, 26, Monetărie însoțind pe M. Antonius, a. 32—31 î.e.n.
Av. signi incussi.

22. Denarius. ↓ . 3,46 g, 17 mm.

RRC, p. 541, nr. 544, 27, Monetărie însoțind pe M. Antonius, a. 32—31 î.e.n.
Av. signi incussi.

23. Denarius. ↑ . 3,25 g, 18 mm.

RRC, p. 541, nr. 544, 36, Monetărie însoțind pe M. Antonius, a. 32—31 î.e.n.
Rv. signi incussi.

24. Denarius. ↙ , 3,32 g, 16 mm.

VESPASIANVS

BMC, II, p. 4, nr. 26 var, Roma, a. 69—70 e.n.

25. Denarius ↓ . 3,50 g, 18 mm.

BMC, II, p. 12, nr. 65, Roma, a. 72—73 e.n.

26. Denarius. ↓ . 3,52 g, 18 mm.

BMC, II, p. 10, nr. 57, Roma, a. 70—71 e.n. ori

BMC, II, p. 13, nr. 70, Roma, a. 72—73 e.n.

27. Denarius. ↓ . 3,43 g, 16 mm.

BMC, II, p. 13, nr. 71 var, Roma, a. 72—73 e.n.

28. Denarius. ↓ . 3,40 g, 17 mm.

BMC, II, p. 30, nr. 162, Roma, a. 75 e.n.

29. Denarius. ↓ . 3,42 g, 18 mm.

BMC, II, p. 31, nr. 165 var, Roma, a. 75 e.n.

30. Denarius. ↓ . 3,38 g, 19 mm.

BMC, II, p. 31, nr. 166, Roma, a. 75 e.n.

31. Denarius. ↓ . 3,38 g, 17 mm.

BMC, II, p. 35, nr. * var, Roma, a. 76 e.n.

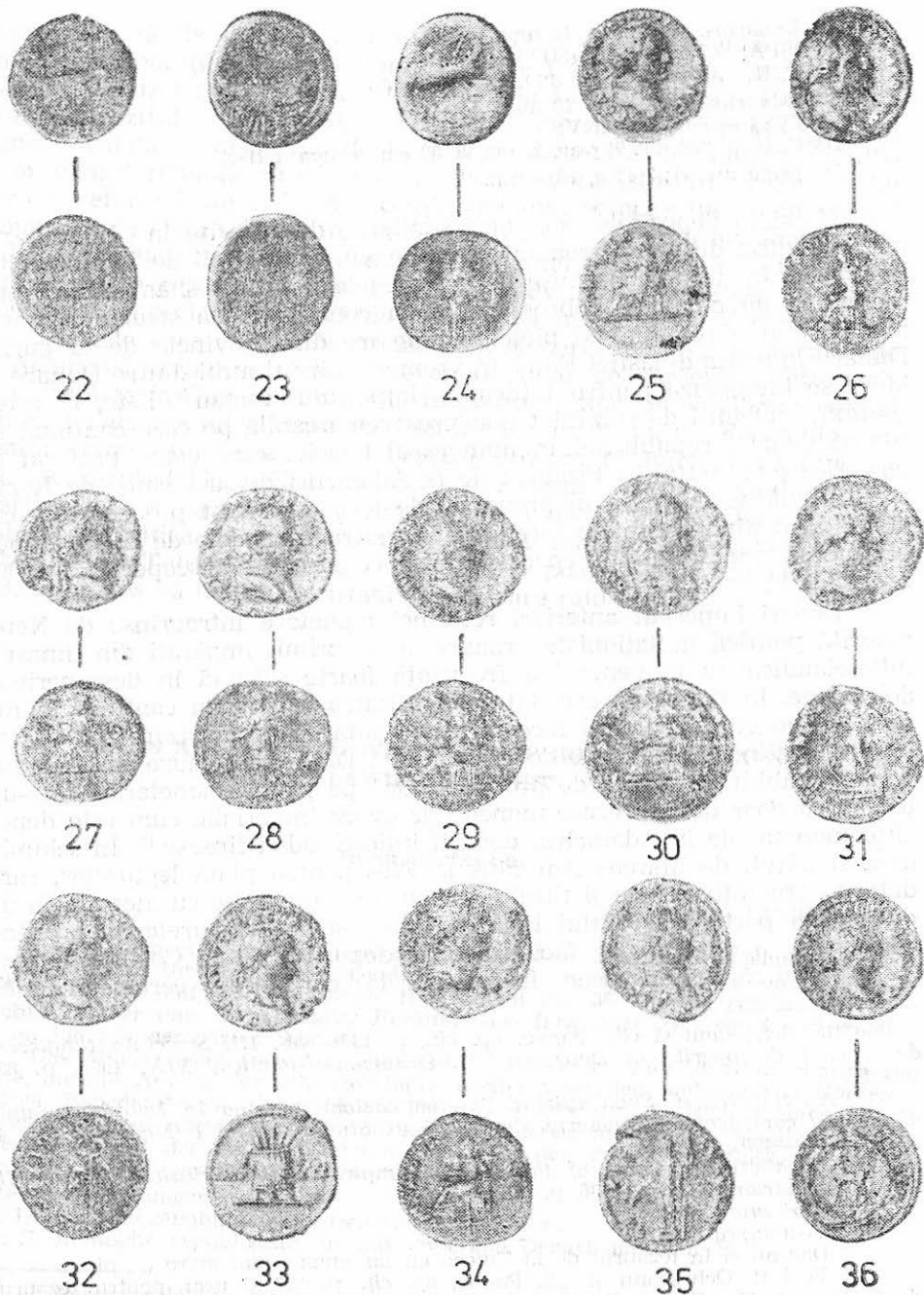
32. Denarius. ↓ . 3,42 g, 18 mm.

BMC, II, p. 40, nr. 219, Roma, a. 77—78 e.n.

33. Denarius. ↓ . 3,67 g, 18 mm.

(VESPASIANVS) — TITVS

BMC, II, p. 55, nr. 319 var, Roma, a. 78—79 e.n.

Pl. 2. Denari romani republicani și imperiali din tezaurul de la Adameliși

34. Denarius. ↓ 3,38 g, 18 mm.

(VESPASIANVS) — DOMITIANVS

BMC, II, p. 55, nr. 322, Roma, a. 78—79 e.n.

35. Denarius. ↙ 3,42 g, 18 mm.

(TITVS) — DOMITIANVS

BMC, II, p. 239, nr. 90 var, Roma, a. 80 e.n., grupa a II-a.

36. Denarius, ↙ 3,45 g, 18,5 mm.

Ca și în depozitele monetare similare descoperite în Dobrogea⁸, tezaurul mixt de denari romani republicani și imperiali de la Adamclisi ilustrează, în limitele permise de acțiunea legii lui Gresham asupra numerarului de pe piața dobrogeană, prin compoziția sa structura masei monetare în circulație pe piețele monetare din provincia de la gurile Dunării în epoca dinastiei Flavilor, vreme la care ținutul dintre Dunăre și Mare se integrează pentru totdeauna imperiului roman⁹. Este, în acest context, mai întâi de subliniat ponderea remarcabilă pe care continuă să o aibă denarii republicani în numerarul epocii care este preferat la tezaurizare¹⁰. Astfel în tezaurul de la Adamclisi denarii emiși de Roma republicană se întindesc în proporție de 66,66%. Acest procent este cel mai ridicat din procentele înregistrate pentru monedele de argint republicane în tezaurele din epoca flavilor ce au fost descoperite în Dobrogea¹¹.

Denari imperiali anteriori reformei monetare întreprinse de Nero, datorită politicii deflaționiste promovată de primii împărați din dinastia iulio-claudică au în general o frecvență foarte scăzută în descoperirile dobrogene, în vreme ce cantitatea și calitatea argintului conținut în raport cu moneda flavilor îi face tot mai căutați la tezaurizare și deci tot mai rar întâlniți în canalele de circulație¹². Din aceste cauze care conduc la o probabilitate redusă de procurare de pe piața monetară, într-un tezaur cu doar douăsprezece monede de epocă imperială, cum este depozitul monetar de la Adamclisi, denarii iulio-claudici lipsesc¹³. În schimb, denarii bătuți de Marcus Antonius la Efes pentru plata legiunilor, care datorită greutateii reduse și titlului scăzut, în comparație cu moneda în uz din prima parte a secolului I e.n. lipsesc și în tezaurele dobrogene timpurii¹⁴, o notă aparte făcând-o doar depozitul de la Costinești, care însă se știe că a ajuns doar fragmentar la cunoștința cercetătorilor¹⁵,

⁸ R. Ocheșeanu și Gh. Papuc, *op. cit.*, p. 139, Tab. III, *Structura tezaurelor de secol I descoperite în Dobrogea*; R. Ocheșeanu, *Pontica*, XIX, 1986, p. 32, tab. II.

⁹ Al. Suceveanu, *Sugli inizi della dominazione romana in Dobrugia, punti di vista e controversie*, *Quaderni Catanensi di Studi Classici e Medievali*, II, 4, 1980, p. 469—499.

¹⁰ H. Mattingly, *Coins of the Roman Empire in the British Museum*, III, *Nerva to Hadrian*, Londra, 1936, p. XIX.

¹¹ Vezi supra nota 8.

¹² Vezi supra nota 10.

¹³ Dar nu și în tezaurul de la Tulcea cu un număr mai mare de piese.

¹⁴ Vezi R. Ocheșeanu și Gh. Papuc, *op. cit.*, p. 127 și urm. pentru tezaurul de la Viile și Gh. Papuc, *Pontica*, 7, 1974, p. 213—217, pentru cel de la Casicea și C. Deculescu, *SCIV*, 17, 1966, 3, p. 577—592, pentru tezaurul de la Niculițel.

¹⁵ B. Mitrea, *Pontica*, 3, 1970, p. 131—137.

încep acum să fie și ei teaurizați, întrucît calitatea monedei de argint emisă de împărații flavi și antonini devine tot mai slabă. Astfel că, în tezaurul analizat aici, denarii pitici emiși la Efes reprezintă 19,44% din totalul depozitului, ori 29,16% din totalul monedelor republicane romane¹⁶. Odată cu dispariția de pe piețele monetare din imperiu a ultimilor denari republicani și iulio-claudici, supraviețuitori reformei lui Nero și reformei din 107 e.n., această tendință se accentuează în secolul următor și în Dobrogea. Astfel în tezaurul de la Durostorum, încă singurul tezaur dobrogean cunoscut din anii invaziei costoboce, nu aflăm pentru monedele republicane decît denarii pitici emiși la Efes, iar seria monedelor imperiale se deschide cu denarii împăratului Vespasianus¹⁷.

Cauzele care au dus la ascunderea și nerecuperarea tezaurului de la Adamclisi trebuie atribuite evenimentelor de caracter politico-militar derulate la Dunărea de jos la începutul anilor '80, ani premergători campaniei dacice întreprinse de Domitianus la mijlocul deceniului. În lumina orizontului de tezaure dobrogene din pragul anilor '80, indiferent dacă tezaurul de la Belica, încheiat cu monede emise în anul 78 e.n., aparține sau nu acestuia, situația ținutului de la gurile Dunării va fi fost foarte critică. S-ar părea că pe o linie marcată de depozitele monetare de la Tulcea, Babadag, Adamclisi și poate Belica, de la nord la sud, Dobrogea va fi fost devastată de un mare raid barbar.

EIN IN ADAMCLISI AUFGEFUNDENER HORT DENARI AUS FLAWIESCHER ZEIT

Zusammenfassung

RADU OCHEȘEANU

In der Gemeinde Adamclisi (Kreis Constanța) oder in der Umgebung wurde in unbekannten Umständen ein gemischtes Depot republikanischer und kaiserzeitlicher Denari aufgefunden. Dieser Hort besteht aus 36 Münzen (von denen 24 republikanischer und 12 imperialer Herkunft aus flavischer Zeit sind) und endet mit im Jahre 80 gemünzten Stücken.

Das Münzendept von Adamclisi gehört zu einer Reihe dobrudschanischer Horte, die am Anfang der achtziger-Jahre versteckt wurden und die von Norden (Tulcea, Babadag)* nach Süden (Adamclisi und wahrscheinlich Belica) einen barbarischen Einfall abstecken, der von keinen anderen historischen Quellen angegeben wird und der an der Unteren Donau in den Jahren stattfand, die dem dakischen Feldzug des Domitianus vorangingen.

Liste der Abbildungen

Taf. I. Römische republikanische Denari aus dem Hort.

Taf. II. Römische republikanische und imperiale Denari aus dem Hort.

¹⁶ Pentru celelalte tezaure dobrogene vezi R. Ocheșeanu, *op. cit.*, p. 82, tab. II, *Frecvența denarilor pentru legiuni în tezaurele din secolul I e.n.*

¹⁷ G. Charitonov, *Numismatica*, 3/87, Sofia, p. 17—26.